# ויקהל

א. אויפן פסוק[1] „והנשאם הביאו את אבני השהם גו׳״ שטעלט זיך רש״י אויף די ווערטער „והנשאם הביאו״ און איז מפרש[2]: „א״ר נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח[3] בתחלה[4] ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו כיון שהשלימו צבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים אמרו נשיאים מה עלינו לעשות הביאו את אבני השהם וגו׳ לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה[5] ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם והנשאם כתיב״.

בפשטות לערנט מען (ווי מפרשים זאָגן[6]) אַז רש״י באַוואָרנט דאָ: וויבאַלד די תורה דערמאָנט די נדבת הנשיאים נאָך אַלע אַנדערע נדבות המשכן, דאַרף מען אָננעמען (בפשטות) אַז די נשיאים האָבן זיך מתנדב געווען די לעצטע —

מ׳קען ניט זאָגן, אַז זייער נדבה ווערט גערעכנט לבסוף נאָר דערפאַר ווייל אַזוי איז געווען דער סדר אינעם ציווי פון הקב״ה למשה (אין אָנהויב פ׳ תרומה) און פון משה לישראל (אין אָנהויב פון אונזער סדרה) — אַז דער ציווי אויף די נדבות פון אבני שהם אבני מילואים שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים (די פרטים פון די נדבות הנשיאים) שטייט נאָכן ציווי אויף אַלע אַנדערע נדבות[7] (צום סוף פון די י״ג דברים)[8] —

---

1) פרשתנו לה, כז.

2) מספרי נשא ז, ג (הובא גם בפרש״י שם). וליתא שם סיום פרש״י „ולפי שנתעצלו כו׳״. ובבמדב״ר (פי״ב, טז), תנחומא פקודי (יא) הובא גם סיום זה — אלא ששם: א) לא הובא זה בשם ר׳ נתן. ב) הובא בכמה שינויים.

3) בספרי ופרש״י נשא מאמר ר״נ הוא עה״פ „ויקריבו אותו לפני המשכן״ שהמדובר שם הוא בנדבות העגלות והבקר לשאת המשכן, כהמשך הכתובים (ולא נזכר בספרי ופרש״י חנוכת המזבח), וחנוכת המזבח מבואר שם פסוק יוד ואילך (ראה פרש״י שם). ובפשטות י״ל שגם כאן כוונתו גם לנדבות העגלות והבקר. ובדפוס שני ובכו״כ כת״י רש״י „מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המשכן בתחלה״, וכן בסיום פרש״י „לכך התנדבו בחנוכתו תחלה״ (וכ״ה בדפוס ראשון).

4) לכאורה צ״ע פי׳ תיבת „בתחלה״ (ועד״ז הוא בספרי ופרש״י נשא שם) שהרי רק הם התנדבו לחנוכת המזבח. ואולי נק׳ תחלה לא דחנוכתו כ״א מצד עצם ענין המזבח, שהם היו הראשונים להקריב על המזבח ובנ״י הקריבו את קרבנותיהם אחר חנוכת המזבח (דהנשיאים). או י״ל כפשטות הלשון „בתחלה״, שגם בנ״י נדבו לחנוכת המזבח קרבנות נדבה (כיון שהיו נדיבי לב ביותר) אחר הנשיאים. ולהעיר מנשא (ז, פד) „זאת חנוכת המזבח גו׳ מאת נשיאי ישראל״. ואכ״מ.

5) בפרש״י נשא שם — בשינויים (ועד״ז בספרי) מפרש״י כאן: א) ליתא שם „(אנו משלימין) אותו״. ב) מוסיף „(כיון) שראו״. ג) מוסיף „(אמרו) מעתה מה לנו כו׳״. ד) מסיים „והמלואים לאפוד ולחושן״ ואינו מוסיף „וגו׳״, משא״כ בפרש״י כאן „את אבני השהם וגו׳״ *.

6) משכיל לדוד כאן.

7) ועד״ז הוא סדרם בציווי עשייתם, שהציווי על שמן למאור ובגדי כהונה נאמר בפ׳ תצוה לאחרי הציווי על מלאכת המשכן בפ׳ תרומה (ולהעיר מפרש״י אמור כד, ב), ובשמים לשמן המשחה כו׳ נצטוו בפ׳ תשא.

8) להעיר מאוה״ח תרומה כה, ז בתירוץ הא׳.

---

*) להעיר מספר עץ הדעת טוב (מהרח״ו) פרשתנו (קיד, ד) שהנשיאים הביאו רק את אבני השהם והמילואים (אבל עה״פ כאן (קטו, ג) כתב שהביאו גם הבושם ושמן כו׳). ולכאורה עפמ״ש באוה״ח תרומה (כה, ז), פנ״י (שם, ב) ועוד — כן הוא לפי׳ הגמרא דלקמן הערה 14. אבל בגמרא שם לפנ״ז שירד להם כו׳ עם המן תכשיטי נשים (בשמים) כו׳. ובתיב״ע פי׳ גם בפסוק כח ענני שמיא בהמשך לפסוק כז. ואכ״מ.

וואָרום [9] אויב אַזוי: א) האָט דער פסוק „והנשאם הביאו" געדאַרפט שטיין באַלד נאָכן פסוק [10] „כל מרים תרומת .. הביאו" און ניט נאָך די פסוקים „וכל אשה חכמת לב בידי' טוו גו' וכל הנשים אשר נשא לבן גו'" (וועלכע ריידן שוין ניט וועגן די פרטי הנדבות אויף וועלכע ס'איז געווען דער ציווי) [11]; ב) פאַרוואָס טיילט דער פסוק בכלל אויס הבאת הנשיאים [12] פון „ויבואו [13] כל איש אשר נשאו לבו גו'" [14] ?

דערפון איז פאַרשטאַנדיק, אַז דער פסוק־איז אויסן מדגיש צו זיין אַז די נשיאים האָבן זיך מתנדב געווען און געבראַכט זייער נדבה לבסוף.

איז דאָך ניט מובן (אויך) בפשוטו של מקרא, ווי קומט עס אַז די נשיאי ישראל האָבן זיך אָפגעהאַלטן מיט זייער נדבה ביז נאָך די נדבות פון גאַנצן צבור — אויף דעם ברענגט רש"י, אַז זיי האָבן

---

9) ועוד: בציווי הקב"ה למשה (ר"פ תרומה) ובציווי משה לישראל (ר"פ ויקהל) נאמרו שמן למאור בשמים לשמן המשחה גו' לפני אבני שהם ואבני מילואים.

10) לה, כד.

11) אף שי"ל שג"ז נכלל בנדבת המשכן, אלא שהכתוב מספר איך הביאו. וראה אוה"ח כאן. וראה לקמן ע' 452 ואילך.

12) דזה שמפרט מה שהביאו (אבני שהם ומילואים בושם וכו') מובן בפשטות, כמו שמפרט כל ג' הדברים שבנ"י הביאו. אבל לכאורה לא הוצרך לפרש שהנשיאים הם שהביאום.

לכאורה י"ל שמפרטם מצד חשיבותם — אבל אז הו"ל להקדימם בתחלה לפני נדבת כל ישראל. ודוחק לומר שלא כתבו בתחלה לפי שכן הוא סדר הציווי כו' (כנ"ל בפנים) — כי את"ל שמפרטם מפני חשיבותם, מובן שלא יפרטם לבסוף, שנותן מקום לומר שזהו מצד העדר מעלתם,

[נוסף על הדוחק — שהרי היו כמה אנשים חשובים בבנ"י (הזקנים וכו') שבודאי התנדבו למלאכת המשכן מתאים לחשיבות שלהם ולא נפרטו בפ"ע.

אבל בזה ה"י אפ"ל: א) שכוונת הנשיאים כאן היא לא רק לנשיאי השבטים (כמו שמפרש רש"י. וראה פרש"י נשא ז, ב) כ"א אנשים חשובים ומורמים מעם כמו בכ"מ בתורה לפנ"ז. וראה פרש"י תשא לד, לב „אחר שלמד לזקנים כו'", שלכאורה משמע שזהו פי' „הנשיאים בעדה" שבפסוק שם לפנ"ז. ב) שהם לא נפרטו בפ"ע כי לא הביאו דבר מסוים ומיוחד כמו שהנשיאים הביאו (וראה תוס' הדר זקנים, פי' הרא"ש וחזקוני — שייכות דברים אלו להנשיאים)].

13) לה, כא.

14) ומטעם זה ה"י אפשר לפרש „נשאם" — „עננים" [כבמשלי כה, יד. ועוד (הובא בפרש"י לעיל לך יז, כ). וע"ד פי' הגמרא יומא עה, א. תיב"ע כאן. ת"י (הובא בבעה"ט כאן). שמו"ר פל"ג, ח], שעפ"ז מתורצות ב' קושיות הנ"ל שבפנים (להעיר מחדא"ג יומא שם).

אבל רש"י כאן לא פירש כן, כי אינו ע"ד הפשט. ובפרט שבציווי הקב"ה בר"פ תרומה מפורש „מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו גו'. תקחו מאתם גו'". וגם בפסוקים אלו הרי נאמר תיכף בכתוב שלאח"ז (כט) „כל איש ואשה גו'" שבפשטות הוא הכלל דכל הכתובים שלפנ"ז (ראה ראב"ע כאן).

לכאורה אפשר לומר (כדמשמע בתיב"ע (ראה פי' יונתן). ובשמו"ר שם *) שגם לפי הפירוש ד„נשאם" — „עננים", מ"מ „הניחו נמי לפי פשוטו נשיאי השבטים" ** [אלא שמצד ב' קושיות שבפנים מוכרח שיש בו גם הפירוש ד„עננים" ***] — אבל דוחק לומר בפשש"מ שהכתוב יכתוב „והנשאם הביאו גו'" לאחרי נדבות כל האנשים ונשים וטווית הנשים לרמז שהדרך שבאו להנשיאים הי' ע"י העננים (אבל להעיר מאוה"ח תרומה שם בסופו).

---

*) „והיו הגדולים שבהן" — ראה פי' מהרז"ו שם. אלא שצ"ע שממשיך „תדע שכן הוא שנאמר (פרשתנו לו, ג) והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר" (כביומא שם — וראה שוה"ג שלאח"ז) שבפשטות מדובר בכתוב זה ע"ד נדבת כל ישראל.

**) לפי פי' הגמרא משמע דפי' „נשאם" הוא רק „עננים" (רק שהבאתם למשכן היתה ע"י ישראל (אבל בפי' הרי"ף בע"י שם משמע שמפרש כבתי"ע ושמו"ר), כדמוכח בגמרא לפנ"ז (אבל ברבינו בחיי כאן: הביאום ענני כבוד לתוך אהלו של משה. וכן משמע במדרש הגדול כאן)).

***) וע"ד פרש"י לך שם „נשיאים — כעננים יכלו כו'", שלא בא לשלול פי' הפשוט דנשיאים, כ"א שבזה שנקט לשון נשיאים דוקא (ראה מפרשי רש"י שם) מרמז גם לזה ש„כעננים יכלו כו'".

געזאגט: „יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין כו׳", ד. ה. ס׳איז געווען „לפי שנתעצלו".

ב. מ׳דארף אבער פארשטיין די גרויסע אריכות אין פירוש רש״י:

א) בהקושיא „מה ראו כו׳" — וואס איז דא נוגע אז בא חנוכת המזבח האבן זיי זיך מתנדב געווען „בתחלה" — די קשיא דא איז פארוואס זיי האבן זיך ביי מלאכת המשכן (אין דעם פסוק) ניט מתנדב געווען בתחלה — האט רש״י געדארפט ברייננען פון ר׳ נתן׳ס רייד נאר נשיאים „למה לא התנדבו בתחלה כו׳" [15]?

ב) בהתירוץ וביאור: וואס איז נוגע דא די אריכות ההסברה פון די נשיאים „יתנדבו צבור וכו׳" ? לכאורה האט רש״י געדארפט באווארענען און אויספירן בקיצור, אז דער טעם איז „לפי שנתעצלו".

ג) בעצם הענין: ווי איז שייך זאגן אז דער גאנצער טעם וואס דער פסוק טיילט אויס די נדבות הנשיאים, רעכענענדיק זיי נאך אלע נדבות, אויך נאך טווית הנשים, איז בכדי צו לאזן וויסן אז „נתעצלו" ! ס׳איז דאך אפילו „בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב" [16].

ג. אויך זיינען דא כמה דיוקים אין פירוש רש״י ומהן:

א) ס׳איז א סתירה מיני׳ וביני׳: פון דעם וואס רש״י זאגט „כיון שהשלימו צבור את הכל" און זיי האבן עס געבראכט מיט אזא נדבות הלב, ווי דער פסוק איז מעיד [17] „מרבים העם להביא גו׳ דים גו׳ והותר" — איז פארוואס האבן זיי ניט געבראכט אויך די נדבות וואס די נשיאים האבן געדארפט משלים זיין [18] ?

ג) ולאידך: פארוואס האבן זיך די נשיאים מצטער געווען „מה עלינו לעשות" און צוליב דעם האבן זיי בחנוכת המזבח מתנדב געווען בתחלה — זיי האבן דאך לפועל געבראכט כו״כ ענינים עיקריים פאר דעם משכן און פאר די בגדי כהונה [19] ?

ד) וואס גיט צו דער לשון אין רש״י „יתנדבו צבור מה שמתנדבין" — עס וואלט געווען געגוג ווען רש״י זאגט איז קלאר, אז דער צבור האט געבראכט אלץ וואס איז געווען נויטיק פאר מלאכת המשכן — היינט ווי שטימט עס מיט דעם וואס לפועל האבן נאך געפעלט די אבני שהם ואבני מילואים לאפוד ולחושן, הבושם, שמן למאור ולשמן המשחה ולקטורת הסמים ? — ומזה

ב) וויבאלד אז „השלימו צבור את הכל" און זיי האבן עס געבראכט מיט אזא נדבות הלב, ווי דער פסוק איז מעיד [17] „מרבים העם להביא גו׳ דים גו׳ והותר" — איז פארוואס האבן זיי ניט געבראכט אויך די נדבות וואס די נשיאים האבן געדארפט משלים זיין [18] ?

ג) ולאידך: פארוואס האבן זיך די נשיאים מצטער געווען „מה עלינו לעשות" און צוליב דעם האבן זיי בחנוכת המזבח מתנדב געווען בתחלה — זיי האבן דאך לפועל געבראכט כו״כ ענינים עיקריים פאר דעם משכן און פאר די בגדי כהונה [19] ?

ד) וואס גיט צו דער לשון אין רש״י „יתנדבו צבור מה שמתנדבין" — עס וואלט געווען געגוג ווען רש״י זאגט

---

15) ואפילו את״ל שזה (שהתנדבו בחנוכת המזבח תחלה) מחוק הקושיא — הרי עכ״פ הו״ל להקדים הענין שכאן לא התנדבו תחלה.

16) ב״ב קכג, א.

17) לו, ה. ז.

18) ראה בארוכה משכיל לדוד תרומה כה, ב. אבל פירושו (שבנ״י לא נצטוו להביא אבני השהם וכו׳) לא נרמז כלל ברש״י. ובפרט שלפירושו צ״ל (כמ״ש שם בעצמו) שרש״י לא פי׳ דבריו בפ׳ תרומה מפני שסמך על פירושו (אח״כ) בפרשתנו !

19) בבמדב״ר ותנחומא פקודי שם „אמרו הואיל ולא זכינו בתרומת מלאכת המשכן כלום א״כ ניתן בבגדי כהונה" (ובבמדב״ר „בבגדי כה״ג"). וראה אוה״ח תרומה שם („עוד נראה לומר") — אבל בפרש״י בפששי״מ לא מצינו חילוק דבגדי כהונה אינם חשובים כ״כ כמלאכת המשכן. ולהעיר מראב״ע תרומה שם, ג (ועוד) „והשלים בנכבד אבני שוהם כו׳ כי לא נמצאו רק אצל הנשיאים". ולהעיר שלשון רש״י בפרשתנו הוא „במלאכת המשכן".

„אמרו נשיאים מה שמחסרין ישראל אנו משלימין אותו" ?

ה) וואָס איז די הדגשה „ומה שמחסרין כו'" (וואָס מיינט, אַז אידן וועלן מאַכן חסר, אַ חסרון אין אַן ענין וואָס זיי דאַרפן טאָן) — מען האָט געדאַרפט זאָגן „ומה שלא יביאו כו'" וכיו"ב (ובפרט — אַז דאָס איז לשון הכתוב) ?

ו) פאַרוואָס זאָגן זיי „מה עלינו לעשות" (ווי פאַסט דאָ דער לשון „לעשות" ?) און ניט „מה עלינו להביא"[20] (וכיו"ב) ?

ז) פאַרוואָס ברענגט רש"י דעם נאַמען פון בעל המאמר — ר' נתן ? וואָרום, כמדובר כמה פעמים, איז רש"י מעתיק דעם שם פון בעל המאמר נאָר דאַמאָלס ווען דורך דעם ווערט פאַרענטפערט אַ שוועריקייט וואָס קען נתעורר ווערן בא אַ תלמיד ממולח אין פירוש הכתובים, אַדער אין דעם פירוש פון רש"י[21].

ד. וועט עס זיין פאַרשטאַנדיק בהקדם הביאור אין דיוק הסדר והלשון פון שאלת ר' נתן — „מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה": די קשיא איז ניט פאַרוואָס זיי האָבן זיך ניט מתנדב געווען בייַ מלאכת המשכן בתחלה, נאָר פאַרקערט: פאַרוואָס זיי האָבן זיך יאָ מתנדב געווען בתחלה בייַ חנוכת המזבח [ווי ס'איז אויך מובן פון דעם לשון התירוץ פון ר' נתן — „לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה" — דער חידוש איז אין זייער התנדבות בתחלה בייַ חנוכת המזבח].

איז תמוה ביותר: (א) וואָס פאַר אַ קשיא איז דאָ אין דעם וואָס (בייַ חנוכת המזבח) „התנדבו בתחלה" — זייענדיק די נשיאי (ראשי) ישראל האָט דאָך אַזוי געדאַרפט זיין !

(ב) לאידך, אויב די קשיא איז אויפן סדר פון נדבת חנוכת המזבח — אַבער דער סדר פון נדבת המשכן איז מובן — האָט דאָך רש"י ניט געדאַרפט ברענגען די קשיא (אויך) אין אונזער פרשה בייַ מלאכת המשכן, נאָר בלויז אין פ' נשא ?

איז דער ביאור בזה — אַז היא הנותנת: מיט זיין ברענגען (אויך) דאָ די קשיא „מה ראו נשיאים כו'" איז רש"י אויסן (ניט צו פאַרענטפערן אַז דאָס וואָס די נשיאים האָבן געבראַכט זייער נדבה לבסוף איז געווען מחמת עצלות, נאָר פאַרקערט —) צו מסביר זיין אין דעם פסוק דאָ, אַז דאָס וואָס די נשיאים האָבן געבראַכט זייער נדבה לבסוף איז דער ריכטיקער סדר הנהגה; ואדרבה: די קשיא איז גאָר פאַרוואָס בייַ חנוכת המזבח האָבן זיי יאָ געבראַכט בתחלה. אין אַנדערע ווערטער: דאָס וואָס רש"י זאָגט דאָ „א"ר נתן מה ראו נשיאים כו'" ברענגט ער ניט אַלס קשיא (אין פסוק פון פ' נשא), נאָר צו מסביר זיין דעם תירוץ וביאור אין דעם פסוק דאָ.

ה. פאַרוואָס דאַרפן די נשיאים ברענגען זייער נדבה לבסוף — זאָגט רש"י: „אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו": דער תפקיד פון אַ נשיא איז, אַז צום אַלעם ערשטן דאַרף ער זיך משתדל זיין אַז אידן זאָלן טאָן דאָס וואָס זיי דאַרפן טאָן, און ערשט דערנאָך טראַכטן וועגן זיך און זיינע ענינים;

20) להעיר שכ"ה בדפוס ב' וברש"י כת"י.

21) אף שלשון רש"י מקורו מספרי כנ"ל — הרי כמדובר במ"פ כל המובא בפרש"י עה"ת צ"ל מוכרח ע"פ פשש"מ. ובפרט שבנדו"ד אינו מציין שמקורו מספרי וכיו"ב.

און ווי רש"י האָט שוין פריער מפרש געווען אויפן פסוק[22] „וירד משה מן ההר אל העם" — „מלמד שלא הי' משה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם" — וואָס לכאורה איז ניט מובן: מאי קמ"ל, אז משה האָט גלייך איבערגעגעבן די שליחות פון אויבערשטן צו אידן און ניט פונה געווען פריער צו זיינע אייגענע עסקים? — נאָר דער ענין וחידוש איז, „לא הי' פונה לעסקיו" [מיינט ניט (נאָר) צו זיינע צרכי הגוף וכו', נאָר אויך] צו זיינע עסקים אין דעם ענין ושליחות גופא — זיינע הכנות צו מתן תורה, כולל אויך (ובפרט) צו זיין ראוי צו „משה קבל תורה מסיני";

און פונדעסטוועגן איז זיין סדר [זייענדיק נשיא ביי אידן, אז צום אָלעם ערשטן קומען די צרכים פון אידן], איבערגעבן אידן די שליחות פון אויבערשטן און זעען אז זיי זאָלן דאָס אויספירן, און ערשט דערנאָך טראָכטן וועגן זיינע רוחניות'דיקע „עסקים" בינו ובין הקב"ה, כולל זיינע הכנות צו מ"ת.

ועד"ז בנדו"ד: דער ערשטער תפקיד פון די נשיאים איז געווען צו זאָרגן אז „יתנדבו צבור וכו'" — אז אידן זאָלן מנדב זיין וויפיל זיי קענען; און דערי־בער האָבן זיי געזאָגט „ומה שמחסרין אנו משלימין אותו" — ניט „ומה שלא יביאו" וכיו"ב — ווייל מצד זייער תפקיד אָלס נשיאי ישראל האָבן זיי געמאָנט אז אידן זאָלן ברענגען לנדבת המשכן אָלץ וואָס איז ביכולתם. ובמילא איז אין דערויף ניט שייך אָן ענין פון „מה שלא יביאו" (וואָס מיינט אז זיי האָבן עס נאָר עס פעלט דער ברענגען, ווייל אויב נאָר זיי וועלן האָבן ביכולת — וועלן די נשיאים זעען אז זיי זאָלן עס ברענגען), נאָר עס קען זיין אַ מציאות פון „ומה שמחסרין כו'" — דאָס וואָס זיי האָבן געמאָכט פעלן בא זיך — (חאָטש זיי האָבן אָלעס פריער זיכער געהאָט פון ביזת מצרים און ביזת הים, ווי רש"י האָט שוין פריער[23] געבראָכט, זיי האָבן דעם רצון און נדבת הלב צו ברענגען, נאָר זיי קענען עס ניט ברענגען ווייל זיי האָבן עס אויסגענוצט פריער*[23] (לצרכי מצוה, ובפרט — שהזמ"ג ועוברת), געמאָכט פעלן בא זיך) — דאָן איז „אנו משלימין אותו".

עפ"ז איז אויך מבואר לשון רש"י „(כיון שהשלימו צבור את הכל כו') אמרו נשיאים מה עלינו לעשות" (און ניט „להביא"): דאָס באָציט זיך [ניט נאָר צו נדבת המשכן, נאָר בעיקר] צו זייער תפקיד אָלס נשיאים: וויבאָלד אז „השלימו צבור את הכל", אידן האָבן משלים געווען צו ברענגען אָלץ וואָס איז ביכולתם, האָבן זיי געזאָגט „מה עלינו לעשות" — וואָס ליגט אויף אונז צו טאָן אָלס נשיאים, וויבאָלד זיי האָבן שוין אויסגעפירט (אין דעם ענין) זייער תפקיד;

און דאָן ערשט האָבן זיי אָנגעהויבן טראָכטן וועגן זייער השתתפות בנדבת המשכן — „הביאו את אבני השהם כו'".

ו. טראָץ דעם וואָס דאָס איז לכאורה געווען דער ריכטיקער סדר ההנהגה פון נשיאים — איז אָבער לפועל בנוגע צו זיי אַליין אַרויסגעקומען אַ חסרון; און דערפון האָבן די נשיאים פאָרשטאָנען אז דאָס וואָס זיי האָבן געווארט מיט זייער נדבת המשכן ביזן סוף איז געווען ניט אינגאָנצן כדבעי, נאָר ס'איז אין דעם געווען אַריינגעמישט אַן ענין פון

22) יתרו יט, יד.

23) בא יג, יג. בשלח טו, כב. תרומה כו, טו.

*23) ע"ד פי' הראב"ע עה"פ.

„שנתעצלו" — און „לכך (כדי דאס צו מתקן זיין) התנדבו בחנוכת המזבח תחלה".

אין וואס איז באשטאנען דער חסרון — איז עס רש"י מדגיש ומסביר מיטן זאגן „השלימו צבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים", אז דער צבור האט משלים געווען אלץ וואס איז געווען נויטיק פאר דער מלאכה (פון משכן), דים אויף א געוגנדיקן אופן, אזוי, אז די נדבה פון די נשיאים איז ניט געווען מוכרח, כדלקמן.

און וויבאלד די נשיאים האבן געזען אז „השלימו צבור את הכל" און זייער נדבה איז שוין ניט קיין דבר המוכרח [24], הייסט עס דאך, אז זיי האבן ניט קיין חלק שווה אין (הכרחיות — עיקר) נדבת המשכן מיט אלע אידן — האבן זיי דער־פון פארשטאנען אז זייער הנהגה פון „לא התנדבו בתחלה" איז ניט געווען כדבעי, נאר ס'איז אין דעם געווען אריינגעמישט אן ענין פון עצלות כנ"ל [25].

ז. די הסברה אין דעם:

בעת די אידן האבן מנדב געווען „זהב וכסף וגו'" — פון וועלכע מען האט געדארפט מאכן די כלי המשכן ובגדי כהונה — איז זעענדיק אז זיי האבן ניט די אלע י"ג דברים (זיי האבן ניט פאר־מאגט די אבני שהם, אבני מילואים וכו'), האבן זיי מוסיף געווען (כמובן פון דעם לשון „השלימו את הכל", „דים") אין די נדבות פון כסף וזהב וכו' אזוי פיל אז מען זאל מיט דעם יתרון קענען באַ־קומען (קויפן) דאס וואס פעלט, הכל [26].

און דאס איז דער פירוש פון „השלימו צבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים": אויך די זאכן פון די י"ג דברים וואס ביי זיי איז ניט געווען, האבן די אידן משלים געווען דורך מנדב זיין א ריבוי כסף וכו', ביז צו געבן אויך דעם פולן פרייז פון די אבני שהם, אבני מילואים וכו' [27].

---

24) משא"כ הנשיאים אמרו „מה שמחסרין אנו משלימין אותו" — החסר, מה שיחסר בהמשכן.

25) אפי' את"ל שע"פ פשש"מ • לא היי ציווי על כ"א מישראל לנדבת המשכן כ"א „מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי" (תרומה כה, ב), „קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לב יביאה" (פרשתנו לה, ה) — הרי מובן, שמכיון שזה הי' דבר הכי חשוב אצל ישראל שהיו טורחים „שתשרה שכינה ביניהם ונדע שנתכפר להם עון העגל" (רש"י שמיני ט, כג), פשוט שהעדר ההשתתפות בזה (כמו כל ישראל) והעדר הזריזות הוא חסרון. ולהעיר מפרש"י (פקודי לט, לג) גם במשה „ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן הניח לו הקב"ה הקמתו". ובתנחומא פקודי יא: שהי' משה מיצר על שלא השתתף (אבל ראה לקו"ש חי"ז ע' 223 הערה 11).

---

•) משא"כ ע"ד ההלכה — ראה רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א הי"ב: הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר.

26) ע"ד פרש"י לעיל (תרומה כה, ב) „לקנות מהן קרבנות ציבור".

27) באברבנאל ר"פ תרומה: להגיד שאלו הדברים שיזכור יקחו מהם בתרומה אבל אם ינדבו ויתנו דברים אחרים כאלו תאמר ברזל ועופרת בגדים ודברים אחרים לא יקחו מאתם כי לא רצה יתברך שיתנו איזה דבר כו' שיזדמן ויקחו מאתם כמציל מן הדליקה כו'. וראה ספורנו שם כה, ג: לא יקבלו כל שוה כסף כו' אבל יקבלו תרומה שגופה נכנסת במלאכת המשכן (ולהעיר מלשון רש"י שם, ב: יג דברים האמורים בענין כולם הוצרכו למלאכת המשכן כו').

אבל א) בפרש"י לא נזכר זה. ב) יתכן שכאשר לא הובאו אבני השוהם וכו' עצמם, קבלו הכסף מבנ"י עבור זה. ג) מצינו כסף שהובא לצורך דברים שבמשכן אף שאינו מפורש בכתוב (ראה ראב"ע שם, ג. אוה"ח פרשתנו לו, ה). ד) גם לפרש"י הי' עודף כסף כו' שלא הוצרכו למלאכת המשכן ולא מפורש בכתוב (ראה תרומה שם, ג: עשאוהו לכלי שרת. וראה פרש"י בהערה שלפ"ז, לפקודי לט, א). ה) באוה"ח פרשתנו לה, כא: יודיע הכתוב כי כל צרכי המשכן כו' באו בעצמן בנדבה ולא הוצרכו לקנות

און דערפאר האבן די נשיאים געפילט אז זיי האבן ניט קיין גלייכע השתתפות אין נדבת המשכן מיט אלע אידן: אידן האבן דאך געגעבן דאס וואס איז געווען מוכרח פארן משכן, משא"כ די נדבת הנשיאים איז שוין ניט געווען אין גדר פון הכרחיות, היות אז דער כסף כו' איף קויפען אבני שוהם כו', איז שוין געווען (און זייער השתתפות איז געווען אין דעם וואס זיי האבן בפועל געבראכט די אבני שהם וכו', פארשפארט דעם קויפן).

ח. עס פאדערט זיך אבער נאך אלץ ביאור: וויבאלד אז ביי א נשיא פאדערט זיך דער סדר ההנהגה פון „לא הי' .. פונה לעסקיו", נאר ער דארף פריער טראכטן וועגן משפיע זיין אויף אידן — פארוואס האבן די נשיאים זיך מנדב געווען לחנוכת המזבח תחלה — היפך דעם סדר פון א נשיא [28] ?

[אמת טאקע, אז ביי מלאכת המשכן איז זייער הנהגה געווען ניט באופן היותר נעלה — איז דאך אבער ניט שייך צו זאגן, אז דער תיקון דערויף איז דורך פירן זיך נאכדעם ניט ווי א נשיא דארף זיך פירן].

מוז מען זאגן, אז וויסנדיק אז ביי נדבת המשכן האט זיך ביי זיי אריינ־געמישט א תנועה פון עצלות, האבן זיי פארשטאנען אז זיי האבן זיך געדארפט פירן אנדערש אין דעם ענין פון נדבת המשכן: ד. ה. כאטש אז זייער הנהגה איז אין אלגעמיין א ריכטיגע — איז זי אבער אין דעם פאל ניט געווען כדבעי.

די הסברה אין דעם: דורך נדבת המשכן האט זיך אויפגעטאן דער ענין כללי, פון אלע אידן: „ושכנתי בתוכם", דער באוויזיז אז „נתכפר לנו עון העגל" [29] וכו', און דעריבער האט זיך דא געמאנט — נוסף אויף דעם אז יעדער איד זאל האבן א חלק אין נדבת המשכן — אז דער משכן זאל אויפגעשטעלט ווערן וואס פריער.

און דערפאר, הן אמת אז דער תפקיד פון נשיא העדה או השבט איז צו באוואר־רענען אז אידן זאלן טאן די ענינים המוטלים עליהם, האבן די נשיאים צו־זאמען דערמיט געדארפט באוואהרענען אויך די זריזות אין בנין המשכן, אז עס זאלן גרייט זיין אלע זאכן וואס מ'דארף האבן למלאכת המשכן בפועל ובהקדם.

און דערפאר האט דא ניט מתאים געווען דער סדר ההנהגה פון וואהרטן כו"כ זמן און זען וואס „יתנדבו צבור מה שמתנדבים ומה שמחסרין אנו משלימין אותו" —

מצד זייער תפקיד אלס נשיאים גופא האט זיך געפאדערט, אז מאנענדיק ביי אידן („יתנדבו צבור מה שמתנדבין") דארפן זיי גלייכצייטיק זיך מקדים זיין צו ברענגען זייער נדבה, כדי אז דער משכן זאל אויפגעבויט ווערן בהקדם הכי אפשרי.

און דעריבער, ווען עס איז געקומען צו חנוכת המזבח — וואס אויך דאס איז

---

דבר מהם בכסף וזהב המובא בתרומה. ומזה גופא מוכח שקבלו גם זה.

28) ואולי י"ל שזהו הטעם (רש"י בפ' נשא (ז, ג)) שלא קיבל משה מידם (ועד"ז שם, יוד) — כי (נוסף ע"ז שלא נצטווה כו', גם) אי"ז סדר הנהגה דנשיא להביא מתחלה *. ועפ"ז יומתק מה שממשיך רש"י באותו הד"ה „א"ר נתן מה ראו כו'" ולא כתבו בד"ה בפ"ע, כדרכו בכ"מ. וראה לקמן הערה 30.

*) וראה מפרשי הספרי ורש"י שם (משכיל לדוד שם פסוק ג' ויו"ד) באופן אחר.

29) פרש"י שמיני ט, כג. וראה פרש"י תשא ל, טז.

אַן ענין כללי און עס איז נוגע עס זאָל זיין בהקדם חנוכת המזבח פאַר אַלע אידן[30] — האָבן זיי מנדב געווען בתחלה.

ט. אַ תלמיד ממולח קען אַבער פרעגן: ווי זאָגט מען אַז ביי די נשיאים האָט געפעלט אין דער השתתפות מיטן כלל ישראל בנדבת המשכן (ווייל זייער נדבה איז ניט געווען אַ דבר המוכרח כנ"ל ס"ז) — לכאורה, וויבאַלד זיי האָבן דאָך מזרז געווען די מביאים למלאכת המשכן, אַז די אידן זאָלן זיך מתנדב זיין („יתנדבו צבור מה שמתנדבין") קומט דאָך אויס, אַז אַלץ וואָס אידן האָבן מנדב געווען האָבן די נשיאים אין דעם אַן אַנטייל, וויבאַלד ס'איז געטאָן געווארן בכוחם וזירוזם[31] — היינט פאַרוואָס הייסט עס אַ חסרון אין זייער חלק בנדבת המשכן?

איז דעם ענטפער אויף דעם איז רש"י מרמז דערמיט וואָס ער איז מעתיק אַז דער מאמר האָט געזאָגט ר' נתן.

דער ביאור אין דעם: פון די דינים הכי מפורסמים פון ר' נתן (ביז אַז עס ווערט אַנגערופן על שמו) איז „שעבודא דר' נתן"[32]: בשעת ראובן איז שולדיק אַ חוב צו שמעון'ן און שמעון איז מחוייב צו באַצאָלן לוי'ן — איז „מוציאין מזה (ראובן) ונותנין לזה (לוי)", ראובן צאָלט באופן ישר צו לוי. דער אויפטו אין דעם דין איז[33]: כאָטש אַז די שייכות און התחייבות פון ראובן צו לוי קומט דורך שמעון'ן, איז אַבער נאָכדעם ווי די שייכות ווערט אויפגעטאָן, ווערט דער שעבוד אריבערגעטראָגן גלייך פון ראובן צו לוי, כאילו ווי שמעון איז מלכתחילה ניט געווען אין מיטן.

עד"ז איז בנדו"ד: כאָטש אַז די שייכות פון אידן מיט זייער התנדבות למלאכת המשכן, ווערט אויפגעטאָן דורך (דעם זרוז פון) די נשיאים, איז ווען די אידן פאַלגן און זיינען מנדב איז דאָס „מוציאין מזה — פון די מנדבים — ונותנין לזה" — צום אויבערשטן, אַ שייכות והתקשרות באופן ישר צווישן זיי און דעם אויבערשטן, כאילו ווי די נשיאים האָבן זיך אין דעם ניט באַטייליגט[34].

יו"ד. עפ"ז י"ל עוד — אַז אין דעם גופא איז באַשטאָנען דער קס"ד פון די נשיאים: זיי האָבן געהאַלטן אַז היות די התנדבות פון אידן צום משכן וועט קומען דורך זייער התעוררות, ווערט

30) וזה שמשה לא קיבל מידם עד שנאמר לו מפי המקום (בין בפסוק ג בנדבת העגלות והבקר, ובין בפסוק יוד בחנוכת המזבח) — י"ל כי מאחר שזה הי' לאחר שבעת ימי המילואים שכבר הי' חינוך הכהנים במשכן ובשמיני במילואים לאחרי ששרתה שכינה בו ונודע שנתכפר להם על מעשה העגל אולי אי"ז כנדבת למלאכת המשכן שהם צריכים להתנדב תחלה ואדרבה צריך לדאוג שבנ"י יביאו. וזה שממשיך שם רש"י „א"ר נתן מה ראו הנשיאים כו'" היינו לבאר למה אמרו הנשיאים שבזה צ"ל הסדר שיתנדבו תחלה (ולא עלתה על דעתם החילוק כסברת משה). ובספרי איתא לפני ר"נ אומר „הסכימה דעתן לדעת עליונה". ולהעיר שבספרי ממשיך „רבי נתן אומר" ובפרש"י „אמר ר"נ".

31) ולהעיר מפרש"י נשא ז, א כלות משה: „בצלאל ואהליאב כו' עשו את המשכן ותלאו הכתוב במשה לפי כו'". ולהעיר ממרז"ל (ב"ב ט, א) גדול המעשה יותר מן העושה. אלא שבנדו"ד לא הי' „מעשה" כי הי' בנדבת הלב דכל ישראל.

32) קידושין טו, א. וש"נ.

33) ראה שו"ע חו"מ סי' פו ס"ה. קצוה"ח שם סק"א.

34) ולהעיר שגם בנוגע למשה אף שכל ציווי נדבת ומלאכת המשכן הי' על ידו ועד ש„תלאו הכתוב (עשייתו) במשה" (כנ"ל הערה 31) מ"מ „הניח לו הקב"ה הקמתו" „לפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן" (בידיו).

דאָס אויך פאַררעכנט אַלס זייער השתתפות אין מלאכת המשכן.

און עפ"ז איז פאַרשטאַנדיק וואָס זיי האָבן געזאָגט „יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו" — וואָס פון דעם לשון איז משמע אַז בייַ זיי איז ניט געווען זיכער אַז זיי וועלן מוזן בריינגען (און דערפאַר האָבן זיי געזאָגט „אנו משלימין אותו", ניט „אנו מביאין") — ווייל בייַ זיי איז געווען אָפּגעלייגט אַז זיי דאַרפן אַליין ניט בריינגען, בלויז „מה שמחסרין אנו משלימין אותו" דעם חסר, וואַרום עס פעלט אין דעם מלאכת המשכן.

בשעת אַבער זיי האָבן געזען אַ דבר פלא אַז „השלימו צבור את הכל", דער צבור האָט אַלץ אָפּגעטאָן בשלימות האָבן זיי מרגיש געווען אַז דאָס קען ניט פאַררעכנט ווערן ווי זייער השתתפות.

יא. לויט דעם קען מען אויך מסביר זיין דעם סיום לשון רש"י „ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם והנשאם כתיב" (עס האָט געפעלט דער אות יוד פון זייער נאָמען) — דלכאורה וואָס פאַר אַ שייכות האָט דער ענין פון עצלות מיטן חסרון פון אות יוד בשמם? נאָר (בפנימיות הענינים איז, אַז) דער חסרון פון אות יו"ד וואָס ווייזט אויף ביטול[35] איז (ניט אַ תוצאה, נאָר) די סיבה[36] פון זייער „שנתעצלו"; ווי אַזוי איז דאָס נתגלה געווארען און מען האָט זיי געדרופען בשם „נשאם" — „לפי שנתעצלו", אַז מען האָט געזען „שנתעצלו".

וויבאַלד אַז בייַ זיי האָט געפעלט דער תכלית הביטול[37], עס האָט זיך בייַ זיי אַנגעהערט זייער זיין נשיאים[38], דעריבער האָבן זיי געפילט אַז די נדבת המשכן פון די אידן איז געקומען דורך זיי און אַז צוליב דעם וועלן זיי משלים זיין דאָס וואָס וועט פעלן בייַ אידן[39].

און דער הרגש הנשיאות האָט גורם געווען זיי זאָלן זיין „שנתעצלו" באופן, אַז זייער השתתפות אין בנין המשכן זאָל ניט זיין חלק כחלק מיט אַלע אַנדערע אידן, ביז אַז דער משכן (און דורכדעם די השראת השכינה בא אידן) האָט גאָר געקענט זיין אָן נדבת הנשיאים.

יב. אַזוי ווי אַלע ענינים התורה איז אויך דער ענין אַ הוראה צו יעדן אידן:

באָ יעדן אידן איז דאָ דער ענין ה„נשיאות" — די נשיאות אויף עיר קטנה שלו זה הגוף[40], אויף זיינע רמ"ח אברים ושס"ה גידים, בכללות יותר דאָס וואָס יעדער איינער דאַרף זיין אַ משפיע (ונשיא) בסביבתו[41] — איז דאָ אין דעם

---

35) ראה המשך באתי לגני ה'שי"ת פ"ו. וראה כלי יקר עה"פ.

36) ע"ד הוספת היו"ד דיהושע — "י יושיעך (בעתיד) — שלח יג, טז ובפרש"י.

37) וי"ל שגם מטעם זה מעתיק רש"י שם בעל המאמר — ר' נתן — כי עפ"ז מתורץ איך יתכן לפרש שאצל הנשיאים הי' חסר בהביטול (ולכן נחסרה אות משמם). וזה מבואר ע"פ „ר' נתן" שעליו מסופר (הוריות יג, ב) שרצה להעביר את רשב"ג מנשיאותו ושהוא ראוי לזה יותר מרשב"ג. היינו שידע ענינו של נשיא שאפשר שיתערב בהרגשתו ענין שאינו ביטול בתכלית, כמו שהי' אצל רשב"ג דתקין שלא יקומו מקמי ר"מ ור"נ כמו שעומדים לפניו, ואיך שהוא עצמו חשב שהוא ראוי להיות נשיא יותר מרשב"ג.

38) ראה זח"ג כג, א.

39) להעיר מהמשך תער"ב ח"א פרי"ד מדרגי' בהרגשת הביטול.

40) נדרים לב, ב.

41) דהרי האדם הוא מדיני והוא וסביבתו מושפעים זמ"ז (ראה רמב"ם רפ"ו מהל' דיעות) או שהוא משפיע בסביבתו או שנעשה מושפע מהם.

די הוראה, אז אויב ער וויל אז בא אים זאל ניט פעלן אין עבודת ה' לקונו און דער משכן שלו זאל זיין כדבעי, דארף אין דער נשיאות (אין דער השפעה אויפן צווייטן) זיך אנהערן דער יו"ד — דער תכלית הביטול:

— בדוגמת המלך וואס דורך דעם וואס „כיון שכרע שוב אינו זוקף" [42] — מער ווי בא אלע אנדערע — איז ער מולך אויף אלע אנדערע [43];

עס טאר ניט זיין דער הרגש אז ער בכח עצמו איז דער משפיע און „נשיא", און אז די גאנצע שייכות פון דעם צווייטן צום אויבערשטן איז נאר א דאנק אים.

און בשעת די השפעה ו„נשיאות" איז מיט ביטול, דעמאלט איז ער זוכה און האט ניט קיין טעות אז ער איז יוצא מיט דעם וואס ער פועל'ט אויף א צווייטן אידן, נאר ער איז אויך מוסיף בעבודתו — אין שקידה בלימוד התורה און קיום המצות בהידור — ביתר שאת ויתר עז,

און דורכדעם ברענגט מען אראפ משיח צדקנו, וואס זיין אויפטו איז דער ענין ה„יו"ד" [44] — בחי' יחידה [45], יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו.

(משיחת ש"פ ויק"פ תשכ"ו)

---

42) ברכות לד, ב.

43) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"א.

44) ובפרטיות יותר י"ל שהוא בחי' קוצו של יו"ד, בחי' הכתר שלמעלה מחכמה — ראה ד"ה קול קורא תש"א. ובכ"מ.

45) ראה ד"ה וידבר אלקים אכה"ד תרצ"ט (השני) בשם הרמ"ז. וראה ל"ת להאריז"ל בראשית עה"פ ויתהלך חנוך. לקו"ת צו (ת, ב ואילך). שם סוף שה"ש. ושו"נ — דמשיח ענינו יחידה.